

O'ZBEKISTONNING ZAMONAVIY AVTOMOHIL ISHLAB CHIQRUVCHI MAMLAKATLAR QATORIGA QO'SHILISHI

Ergashev Shohjahon Aliqul o'g'li

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti Tarix yo'nalishi talabasi

Do'sanova Diyora Abdug'ulom o'g'li

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti Tarix yo'nalishi talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekistonning Koreya davlati bilan Avtomobilsozlik bo'yicha kelishuvi, «DEU» korporatsiyasi, O'zbekiston Respublikasi tomonidan esa «Olzavtosanoat» uyushmasiga o'zgartirilishi, ikki davlatning ishchilari korxonalarda ishlab kelganligi to'g'risida ma'lumotlar keltilgan.

Kalit so'zlar: O'zbekiston, Koreya, "DEU", «Olzavtosanoat», «O'zDEUavto», I.Karimov, AQSH, Andijon.

Аннотация: В данной статье представлена информация о соглашении между Узбекистаном и Республикой Корея по автомобильной промышленности, преобразовании Республикой Узбекистан корпорации ДЭУ в ассоциацию «Олзавтосаноат», а также о том, что на предприятиях работали рабочие двух стран.

Ключевые слова: Узбекистан, Корея, «ДЭУ», «Олзавтосаноат», «УзДЭУавто», И. Каримов, США, Андижан.

Annotation: This article provides information about the agreement between Uzbekistan and the Republic of Korea on the automotive industry, the transformation of the DEU corporation into the Olzavtosanoat association by the Republic of Uzbekistan, and the fact that the workers of the two countries worked in the enterprises.

Keywords: Uzbekistan, Korea, "DEU", "Olzavtosanoat", "UzDEUavto", I. Karimov, USA, Andijan.

O'zbekiston o'z suverenitetini qo'lga kiritgandan so'ng, o'z rivojlanish yo'lini belgilar ekan, oson yo'l qidirmadi. o'tish davrining murakkabliklariga qaramasdan ulkan-ulkan inshootlar zamonaviy ishlab chiqarish obyektlari yaratishga kirishdi. Bu borada, birgina Andijon viloyatining Asaka shahrida zamonaviy mashinasozlik sanoati obyektining vujudga kelishini misol keltirish kifoyadir. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti I.A.Karimov 1992-yil iyun oyida Janubiy Koreya Respublikasiga qilgan rasmiy tashrifi chog'ida ikki davlat

o'rtasida o'zaro iqtisodiy hamkorlikni rivojlantirish to'g'risidagi dastlabki hujjatlarni imzoladi⁴⁰. Shu yilning avgust oyida esa Janubiy Koreya Respublikasi bilan hamkorlikda O'zbekistonda avtomobil ishlab chiqaruvchi qo'shma korxonalar barpo etish to'g'risida kelishib olindi. Korxonani tashkil etish yuzasidan O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi 1992-yil 5-noyabrda «Selxoz mash» konserni va «DEU korporatsiyasi» korporatsiyasi bilan hamkorlikda avtomobillar ishlab chiqaruvchi «O'zDEUavto» qo'shma korxonasini tashkil qilish to'g'risida maxsus qaror qabul qilindi⁴¹. Unda «Selxoz mash» konserniga 3 oy muddat ichida respublikada avtomobilsozlikni yanada rivojlantirishga qaratilgan konsepsiya ishlab chiqish vazifasi topshirildi. O'zbekiston Respublikasi va Koreya Respublikasi hamkorligida barpo etiladigan ushbu qo'shma korxonalar ta'sischilari etib Koreya Respublikasi tomonidan «DEU» korporatsiyasi, O'zbekiston Respublikasi tomonidan esa «Olzavtosanoat» uyushmasi belgilandi va O'zbekistonda barpo qilinayotgan avtomobil ishlab chiqaruvchi korxonani «O'zDEUavto» nomi bilan yuritishga kelishildi. Shartnomaga ko'ra har ikki tarafning qo'shma korxonadagi ulushi miqdori «DEU» korporatsiyasi uchun 50%, 100 million AQSH dollari va «O'zavtosanoat» uyushmasi uchun 50%, 100 million AQSH dollari hisobida belgilandi. Bir qarashda O'zbekiston mashinasozligi ma'lum bir bosqichni bosib o'tgan, o'z tarixiga ega bo'lgan sohalardan biri. Sobiq sho'rolar davrida o'lkamizda qishloq xo'jaligi mashinalari ishlab chiqaradigan «Tashselntash», «O'zbeksel mash», Toshkent traktor zavodi, Ekskavator zavodi, «Chirchiqselniash» hamda Andijon va boshqa viloyatlarda turli rusumdagi traktorlar ishlab chiqarilar edi. Biroq, aslida ular tom ma'nodagi ishlab chiqarish quvatiga va imkoniyatiga ega emasedi. Sobiq Ittifoqning o'nlab shaharlaridan, chekka-chekkalaridagi turdosh korxonalaridan tayyor qismlar olib kelinib, O'zbekistonda yig'ilar edi, xolos. Bu O'zbekiston mashinasozlik industriyasini rivojlantirishga emas, aksincha uning iqtisodiy qaramligini chuqurlashtirishga xizmat qilar edi. Yuqorida ta'kidlanganidek haqiqiy o'zbek mashinasozligi mustaqillik mahsuli bo'lib, u 1993-yilning mart oyida «O'zDEUavto» nomi bilan ro'yxatdan o'tkazilib, Andijon viloyatining Asaka shahridagi pritseplar ishlab chiqarish korxonasi negizida tashkil qilinishi hamda bu muhim inshoot qurilishining boshlanishi bilan O'zbekistonda avtomobilsozlik sanoatiga asos solindi. Qo'shma korxonaning umumiy maydoni 476 ming 266

⁴⁰ Jo'rayev N Mustaqil O'zbekiston tarixi, G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi Toshkent — 2013, B – 394.

⁴¹ O'sha joyda. B – 394.

kvadrat metr bo'lib, shundan bino va inshootlar uchun ajratilgani 146 ming 266 kvadrat metrni tashkil qiladi. Qurilish 1993-yilning fevralidan boshlab 32 oy mobaynida oxiriga yetkazildi. Loyiha ishlari asosan «DEU injeniring va «Uztyajprom» firmalari tomonidan amalga oshirildi⁴². Loyiha quvvatiga ko'ra yiliga 200 ming avtomobil ishlab chiqara oladigan bu ulkan inshootning umumiy qiymati 658 milljon AQSH dollarini tashkil etadi. Avtomobilsozlikda ko'p jihatdan yangi bo'lgan ilg'or texnologiyalar qo'llanilgan ushbu korxonada ishlaydigan ishchi, muhandis kadrlar tayyorlash ishlariga qo'shma korxonaga asos solingandan boshlab katta e'tibor berildi. Korxonada mehnat qilayotgan yoshlarning 1000 dan ko'prog'i Janubiy Koreya Respublikasida - «DEU» kompaniyasi avtomobil ishlab chiqarish korxonalarida ishlab tajriba orttirib qaytishdi, keyinroq yana 2000 kishi o'z malakalarini oshirish uchun Janubiy Koreyadagi «DEU» kompaniyasining avtomobilsozlik zavodlariga yuborildilar. Qo'shma korxonada bajarilgan qurilish ishlari asosan Andijon, Farg'ona va Namangan viloyati qurilish tashkilotlari tomonidan amalga oshirildi. 1996-yil 19-iyulda ushbu qo'shma korxonaning ishga tushurilishiga bag'ishlangan tantanali yig'ilish bo'ldi. Unda nutq so'zlarikan, Prezident I. Karimov «Asaka shahrida ikki yil ichida bunyod etilgan, 1996-yilning mart oyida «Damas» mashinasi, iyun oyida «Tiko», iyul oyida esa «Neksiya» ishlab chiqargan «O'zDEUavto» istiqloq yillarida bunyod etilgan qudratli korxonada bo'lish bilan birga O'zbekistonning eng ilg'or davlatlar qatoriga kirish uchun qo'ygan dadil qadam» ekanligini alohida uqtirdi. Korxonada aytish mumkinki ko'plarni hayratga solib havaslantirayotgan «Tiko», «Damas», «Matiz», «Neksiya», «Lasetti»larni xalqimizga yetkazibberishdan tashqari butun mamlakatni eng ilg'or, jahon andozalariga to'la javob beradigan avtomobillar bilan ta'minladi. Korxonaning ishlab chiqarish quvvatlari yildan yilga o'sib bordi. 2006- yilga kelib korxonada 571580 ta avtomobil ishlab chiqardi, uning 198609 tasi xorijga eksport qilindi. 2008-yilga kelib mamlakatimizda «O'zDEUavto»ga butlovchi qismlar yetkazib beruvchi Andijon mexanika zavodi, Baliqchidagi «A.Navoiy interneshini «And Polik» singari o'nlab korxonalarda xaridorgir mahsulotlar ishlab chiqarilmoqda. Shunday qilib, Asakada «O'zDEUavto» qo'shma korxonasining ishga tushishi O'zbekistonda tayyor mahsulotlar ishlab chiqarishni respublika industriyasining qudrati muttasil ortib borayotganini ko'rsatuvchi muhim dalildir. Shu bois bir haqiqatni alohida ta'kidlash joiz. Jahon mamlakatlari tarixi guvohlik

⁴² Jo'rayev N Mustaqil O'zbekiston tarixi, G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi Toshkent — 2013, B – 395-396.

berayaptiki, dunyodagi eng kuchli mamlakatlarga avtomobil industriyasiga ega. Ular asosan, AQSH, g'arbiy Yevropa, Yaponiya, Rossiyava Janubiy Osiyodagi mamlakatlardan iborat 28 tani tashkil etadi. Avtomobil industriyasi bozoriga kirish va undagi kuchli raqobatga bardosh berish o'ta mushkul ish ho'layotganligi uchun ham iqtisodiy va moliyaviy baquvat mamlakatlar ham bu biznesga kira olmayaptilar. O'zbekiston esa kuchli raqobatchilari bo'lgan avtomobil bozoriga sobiq SSSR tarkibidagi respublikalar orasida birinchi bo'lib kirib bordi. Bundayyutuqqa O'zbekiston osonlikcha erishmadi. Unga erishish uchun esa quyidagi masalalarga jiddiy e'tibor berildi: Birinchidan O'zbekistonda avtomobil sanoatini harpo etish uchun katta investitsiya, yuqori texnologiya va malakali kadrlar tayyorlash talab qilinardi. Ikkinchidan. avtomobil ishlab chiqaruvchilar uchun iqtisodchilar ta'biri bilan aytganda, doimo o'zaro o'rnini bosuvchi tovar ishlab chiqarish ho'lati mayjud bo'lmisht lozim edi. Buning ma'nosi avtomobillar modelini juda to'liqlari bilan almashtirib turishni. xaridorlar talab-istaklarini o'z vaqtida qondirishni taqozo etadi. Bunda kuchli injener-konstruktorlik ishini qat'iyat bilan rivojlantirish, ijodiy-texnologik jarayonni doimiy ravishda. uzluksiz takomillashtirib borishning zaruriy choralarini ko'rish talab qilinardi. Uchinchidan. xontashyo mahsulotlari, ehtiyoj qismlar yetkazib heruvchilarni, ya'ni ta'minlovchilarning avtomobil biznesiga ta'siri katta bo'lganligi uchun ular ishonchini qozonmoq kerak edi. O'zbekiston avtomobil industriyasi ana shu muhim masalalarni hal etishga qodir ekanligini amalda ko'rsatdi va bunga boshqa mamlakatlardagi hamkorlarini ishontira oldi. L) qiyinchiliklarni oqilona yengib. muammolarni cho'chimay hal qilib, biznes bozoriga dadil kirib bordi. Hozirgi kunda «OlzDEUavto» korxonasida kuniga 290 ta dunyo andozalariga javob bera oladigan 4 xil modeldagi avtomobillar chiqarilmoqda. Shundan 160 tasi NEXIA modeli bo'lib, u AQSH va Yaponiya talablariga to'la javob beradi⁴³. Uni ma'lum takomillashtirish hisobiga Yevropa standartiga ham to'la javob beradigan darajaga keltirish ishlari olib borilmoqda. Avtomobillar hoziro'z xaridorlarini kutilgandan ham tezroq topmoqda. 1996-yil noyabr oyigacha 18000 dan ortiq avtomobillar sotilgan bo'lsa, ulardan 15 ming 700 tasi ichki bozorga va 2300 tasi chet eilarga eksport uchun chiqarildi. Shulardan NEXIA va TICO avtomobillariga talab tobora kuchaydi. Tashqi bozordagi katta ulguji savdo Rossiya hissasiga to'g'ri kelmoqda. Ayni paytda O'zbekistonga avtomobil eksport qiluvchi Rossiya

⁴³ Jo'rayev N Mustaqil O'zbekiston tarixi, G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi Toshkent — 2013, B – 398.

O'zbekiston avtomobillariga xaridorbo'lmoqda vaundan ko'p miqdorda olishni taklif qilmoqda.

Xulosa. Yuqoridagilardan ko'linib turibdiki, « O'zDEUavto» qo'shma korxonasini to'la quvvat bilan ishga tushirish, ishlab chiqarilgan avtomobillar ucun zarur ehtiyot qismlar tayyorlash, sotish va sotuvdan keyin servis xizmati ko'rsatish, marketing xizmatlarini yo'lga qo'yish choralari ko'rilmoqda. Shu kunlarda korxonada 4000 ga yaqin ishchi ishlayotgan bo'lsa, yaqin kelajakda taxminan 55—65 ming kishi ishlaydigan yirik avtomobilsozlik markaziga aylanadi. 1999-yil 16-mart kuni Samarqandda ham qalbimizni g'urur nashidasidan entikadigan quvonchli voqea ro'y berdi. Bu yerda O'zbekistonning yana bir avtomobil zavodi ish boshladi. Qisqa muddatda qad rostlagan mazkur avtomobil zavodi qurilishiga 1995-yili « O'zavtosanoat» uyushmasining Turkiyadagi mashhur«Koch xolding» kompaniyasi bilan imzolagan shartnomaga muvofiq kirishilgan edi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekistonning yangi tarixi. Mustaqil O'zbekiston tarixi. Uchinchi kitob. – Toshkent: Sharq, 2000.
2. Q.Usmonov, O'zbekiston tarixi, Milliy istiqlol davri, Toshkent, 2007.
3. Jo'rayev N Mustaqil O'zbekiston tarixi, G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi Toshkent — 2013, 394-410 b.
4. O'zbekiston tarixi (1917-1991-yillar). Ikkita kitob. Mas'ul muharrirlar: R.Abdullayev, M.Raximov, K.Rajabov. – Toshkent: O'zbekiston, 2019.
5. Q.Ergashev, H Hamidov O'zbekiston tarixi, G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi Toshkent-2015.
6. B.Eshov, O'zbekiston davlatchiligi va boshqaruv tarixi, Toshkent, 2012.